

Indsatser for elever med sprogforståelsesvanskeligheder

Nationalt Videncenter for Læsning, november 2021

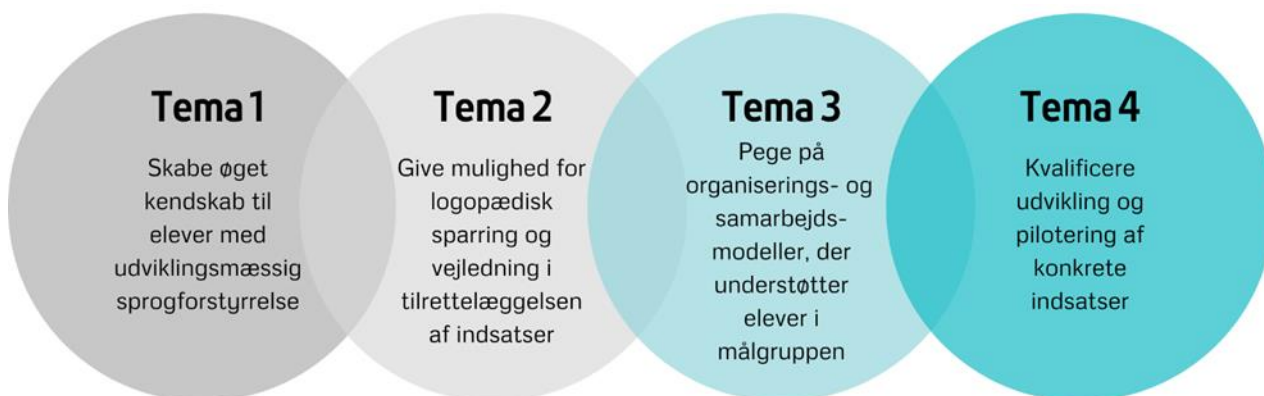
Indhold

Resumé af kortlægningsprojektets anbefalinger	2
Baggrund	6
Formål	6
Målgruppe	6
Metode	7
Sprogforståelsesvanskeligheder	7
Elever med begrænset erfaring med dansk	8
Elever med udviklingsmæssig sprogforstyrrelse	8
Flere indsatsniveauer	9
Skolernes samarbejde med kommunale logopæder	10
Anbefalinger	10
Grundlaget for anbefalingerne	10
Forskningskortlægningen	10
Praksiskortlægningen	11
Fire temaer for anbefalingerne	12
Tema 1: Øget kendskab til elever med udviklingsmæssig sprogforstyrrelse	13
Tema 2: Logopædisk sparring og vejledning	15
Tema 3: Organiserings- og samarbejdsmodeller	17
Tema 4: Udvikling og pilotering af konkrete indsatser	20
Referencer	24

Resumé af kortlægningsprojektets anbefalinger

På baggrund af kortlægningsprojektet har vi formuleret i alt **fem anbefalinger** inden for **fire temaer** med hver sit overordnede formål. Udgangspunktet for vores samlede anbefalinger er, at et kommende udviklingsarbejde om indsatser for elever med sprogforståelsesvanskeligheder i indskolingen bør omfatte alle fire temaer, da de vil styrke hinanden indbyrdes.

Tema 1

Formålet med anbefalingen under dette tema er at skabe øget kendskab til elever med udviklingsmæssig sprogforstyrrelse blandt fagprofessionelle i grundskolen.

Anbefaling 1.A: *Udviklingsmæssig sprogforstyrrelse (DLD) udpeges som særlig elevgruppe på emu.dk svarende til ordblinde elever.*

- Med udgangspunkt i bl.a. dette kortlægningsprojekt samt eksisterende danske og fremmedsprogede ressourcer udvikles og udgives videns- og inspirationsmaterialer målrettet skoler, pædagog- og læreruddannelserne, uddannelserne til DSA-vejleder, læsevejleder og ordblindelærer.

Primær målgruppe for anbefaling 1.A:

- Børne- og Undervisningsministeriet

Motivering for anbefaling 1.A

Både i en dansk og i en international sammenhæng er der i vid udstrækning tale om en overset elevgruppe. Men med en forekomst på ca. 7 % af en børneårgang må vi forvente, at der i gennemsnit sidder en til to elever med udviklingsmæssig sprogforstyrrelse i en skoleklasse. Alligevel vil meget få pædagoger, lærere, læse- og DSA-vejledere kende til betegnelsen udviklingsmæssig sprogforstyrrelse/DLD, og hvad der ligger bag den. Skal elever med udviklingsmæssig sprogforstyrrelse have den rette hjælp, er det en forudsætning, at de fagprofessionelle i grundskolen bliver opmærksomme på deres eksistens, får en grundlæggende forståelse af deres vanskeligheder og får viden om hensigtsmæssige undervisningsindsatser og læringsmiljøer.

Vigtigt opmærksomhedspunkt knyttet til anbefaling 1.A

Med anbefaling 1.A ønsker vi, at der bliver skabt viden om en elevgruppe, som vi kan formode er blandt dem, der har de mest *omfattende* sprogforståelsesvanskeligheder, og som det er sværest at afhjælpe, fordi der er

tale om en *indlæringsvanskelighed*. At vi sætter specifikt fokus på elever med udviklingsmæssig sprogforstyrrelse må dog *ikke* skygge for, at der bestemt også er behov for at skabe øget viden om andre elevgrupper med sprogforståelsesvanskeligheder, herunder flersprogede elever. I de øvrige temaer har vi derfor som målsætning, at der udvikles og piloteres indsatser, der bredt set kan støtte elever med sprogforståelsesvanskeligheder, dvs. elever, hvis vanskeligheder bunder i *manglende erfaring* eller en *indlæringsvanskelighed*, og elever, hvis vanskeligheder varierer fra *milde* til *meget omfattende* vanskeligheder.

Tema 2

Formålet med anbefalingen under dette tema er at bevirke, at tilrettelæggelsen af indsatser for elever med sprogforståelsesvanskeligheder i indskolingen inkluderer sparring og vejledning fra en kommunal logopæd.

Anbefaling 2.A: *Udvikling og pilotering af en eller flere indsatser bør tage udgangspunkt i en organisatorisk model, der inddrager logopædisk bistand i arbejdet med at identificere elever med sprogforståelsesvanskeligheder og i arbejdet med at tilrettelægge og evaluere indsatser for elever med sprogforståelsesvanskeligheder.*

- Som led i anbefalingen peger vi specifikt på organiseringen ved **Skole A** i kortlægningens interviewundersøgelse som et velegnet grundlag for udviklingsarbejdet.

Primære målgrupper for anbefaling 2.A:

- Børne- og Undervisningsministeriet
- Kommunale forvaltninger
- Skoleledelser
- Pædagogiske læringscentre.

Motivering for anbefaling 2.A

Evidensgrundlaget for forskellige sprogforståelsesindsatser i indskolingen er svagt, dvs. at der på mange områder *mangler* viden til at kunne formulere klare, handleanvisende anbefalinger om undervisning for målgruppen. Men lærere, vejledere og pædagoger har ikke desto mindre behov for at vide, *hvordan* de tilrettelægger hensigtsmæssige undervisningsindsatser, *hvordan* de indretter hensigtsmæssige læringsmiljøer, og *hvordan* de kan inddrage forældre på en hensigtsmæssig måde. Når de fagprofessionelle *ikke* har adgang til klare anbefalinger, evidensbaserede undervisningsprogrammer og/eller undervisningsmaterialer, bliver det helt afgørende, at de kan søge sparring og vejledning hos fagpersoner, der har specialiseret viden om børns sproglige og kommunikative udvikling, og som har erfaring med at tilrettelægge og evaluere undervisningsindsatser målrettet sprogforståelsesvanskeligheder. Det kommunale system er dog sjældent indrettet, så en logopæd har mulighed for at være særligt meget på banen i skolen.

Vigtigt opmærksomhedspunkt knyttet til anbefaling 2.A

Der findes for nuværende ikke oplagte danske testredskaber til at identificere elever i risiko for at udvikle alvorlige og vedvarende sprogforståelsesvanskeligheder i indskolingsalderen, men forskningsundersøgelser viser, at især børn, der stadig har sprogforståelsesvanskeligheder, når de begynder i skole, har stor risiko for vedvarende vanskeligheder. Ud over et godt alment sprogmiljø vil elever med omfattende sprogforståelsesvanskeligheder, herunder børn med udviklingsmæssig sprogforstyrrelse, have brug for mere målrettede

sprogindsatser som fx læseunderstøttelse, men også specialiserede indsatser varetaget af en logopæd. Det peger på et behov for et dansk udviklingsarbejde af testredskaber til identifikation af elever i risiko for at udvikle alvorlige sprogforståelsvanskeligheder. Et lignende testredskab er bl.a. udviklet til identifikation af elever i risiko for at udvikle alvorlige afkodningsvanskeligheder, herunder ordblindhed (<https://www.uvm.dk/folkeskolen/laering-og-laeringsmiljoe/specialundervisning/ordblinderisikotesten>).

Tema 3

Formålet med anbefalingerne under dette tema er at udpege organiserings- og samarbejdsmodeller på skoleniveau, der understøtter, at elever med sprogforståelsvanskeligheder identificeres, og som understøtter, at der tilrettelægges såvel almene som målrettede indsatser for disse elever.

Anbefaling 3.A: *Udvikling og pilotering af en eller flere indsatser bør tage udgangspunkt i en overleveringspraksis, der støtter tidlig identifikation af elever med sprogforståelsvanskeligheder og støtter videreføring af det sprogunderstøttende arbejde, der har fundet sted i dagtilbud.*

- Som led i anbefalingen peger vi specifikt på overleveringspraksissen ved **Skole A** i kortlægningens interviewundersøgelse som inspiration for udviklingsarbejdet.

Primære målgrupper for anbefaling 3.A:

- Børne- og Undervisningsministeriet
- Kommunale forvaltninger
- Skoleledelser
- Pædagogiske læringscentre.

Motivering for anbefaling 3.A

I skiftet fra dagtilbud til skole foregår en overleveringspraksis, der i større eller mindre grad kan støtte:

- Tidlig identifikation af elever med sprogforståelsvanskeligheder.
- Overlevering af viden og erfaring om elevernes sproglige færdigheder og sproglige funktionsniveau.
- Viden om det sproglige læringsmiljø og de sproglige indsatser, eleverne har været en del af.
- Videreføring af forældreinddragelse.

Det handler således om at følge op på og videreføre det sprogunderstøttende arbejde, der er grundlagt i dagtilbuddet, og det forudsætter et tæt samarbejde mellem PPR, dagtilbud, skole, fritidstilbud og forældre.

Anbefaling 3.B: *Udvikling og pilotering af en eller flere indsatser bør omfatte en organisatorisk model, hvor prioritering og tilrettelæggelse af fagressourcer tager udgangspunkt i løbende drøftelser af testresultater og daglige observationer i et tæt tværprofessionelt samarbejde.*

- Som led i anbefalingen peger vi specifikt på organiseringerne ved **Skole D** og **Skole E** i kortlægningens interviewundersøgelse som velegnede grundlag for udviklingsarbejdet.

Primære målgrupper for anbefaling 3.B

- Børne- og Undervisningsministeriet
- Kommunale forvaltninger
- Skoleledelser

- Pædagogiske læringscentre.

Motivering for anbefaling 3.B:

Elever med sprogforståelsesvanskeligheder er som gruppe kendetegnet ved forskellige vanskelighedsprofiler, så nogle elever fx især har mangelfuldt ordkendskab, mens andre har særligt store vanskeligheder med sætningsforståelse. Og jo mere omfattende vanskeligheder eleverne har, desto sværere vil de have ved at opnå et godt udbytte af undervisningsindsatser. Dermed vil der også være en række elever, der vil have behov for *vedvarende opmærksomhed* på deres vanskeligheder. Det betyder, at der er mange faglige og organisatoriske hensyn at tage i tilrettelæggelsen og evalueringen af indsatser for elever med sprogforståelsesvanskeligheder. I kortlægningen af eksisterende indsatser har vi derfor haft som ambition at afdække organisatoriske modeller på en eller flere skoler, der bygger på:

- Et velstruktureret testarbejde.
- Et tæt tværprofessionelt samarbejde om prioritering og tilrettelæggelse af indsatser for målgruppen.
- En løbende opfølgning på elevernes udbytte af indsatserne.

Tema 4

Formålet med anbefalingen under dette tema er at kvalificere et kommende udviklings- og piloteringsarbejde af konkrete undervisningsindsatser for elever med sprogforståelsesvanskeligheder.

Anbefaling 4.A: *Udviklings- og piloteringsarbejdet sker i et tæt samarbejde med en kommune og dens skoler og består af fire konkrete indsatser på forskellige indsatsniveauer og med forskellig organisering.*

- Konkret anbefaler vi udvikling og pilotering af følgende indsatser:
 - Indsats A: Et godt sprogligt miljø i klassen.
 - Indsats B: En almen indsats organiseret som klasseundervisning målrettet ordkendskab.
 - Indsats C: En målrettet indsats for elever med begrænset ordforråd delvist organiseret som "forud-for-undervisning", der knytter direkte an til indsats B.
 - Indsats D: En målrettet indsats for elever med omfattende sprogforståelsesvanskeligheder organiseret i et samarbejde mellem kommunal logopæd og læsevejleder og/eller DSA-vejleder.

Primær målgruppe for anbefaling 4.A:

- Børne- og Undervisningsministeriet
- Kommunale forvaltninger
- Skoleledelser
- Pædagogiske læringscentre.

Motivering for anbefaling 4.A

Udgangspunktet for denne anbefaling er en ambition om, at der udvikles og piloteres indsatser, der bredt set kan støtte elever med sprogforståelsesvanskeligheder, dvs. elever, hvis vanskeligheder bunder i *manglende erfaring* eller *en indlæringsvanskelighed*, og elever, hvis vanskeligheder varierer fra *milde* til *meget omfattende* vanskeligheder. Og en ambition om at imødekomme pointen om, at elever med omfattende sprogforståelsesvanskeligheder både har behov for gode almene indsatser i klasseundervisningen såvel som gode målrettede

indsatser i mindre grupper. Baseret på den samlede kortlægning i projektet er det vores vurdering, at der er behov for og efterspørgsel på velafprøvede og virkningsfulde indsatser på forskellige niveauer.

Baggrund

”... det er noget med at give eleverne en stemme hele tiden og deltagelsesmuligheder, det er faktisk det, der skal være kendetegnende. Det er også derfor, man skal klæde dem på til de fag, de skal have.” (børnehavsklasseleder, Skole E).

”... uden sprog så er du jo prisgivet. Derfor prøver vi at understøtte og sikre, at eleverne hele tiden er med i fællesskabet. Man kan ikke lære sprog isoleret set. Altså man skal være en del af fællesskabet.” (SFO-leder, Skole E).

Formål

I denne rapport præsenterer vi resultaterne af kortlægningsprojektet *Indsatser for elever med sprogforståelsesvanskeligheder* gennemført af Nationalt Videncenter for Læsning i samarbejde med Institut for Nordiske Studier og Sprogvidenskab ved Københavns Universitet. Kortlægningsprojektet er en del af Børne- og Undervisningsministeriets udviklings- og investeringsprogram på folkeskoleområdet, hvis overordnede formål er at udvikle, afprøve og udbrede nye løsninger, der bidrager til, at folkeskolen i højere grad kan rumme elever med særlige behov.

Formålene med kortlægningsprojektet er:

- At kortlægge gode praksisser, indsatser og procedurer for, hvordan skoler allerede arbejder med, eller med fordel kan arbejde med, at støtte **elever med sprogforståelsesvanskeligheder** i eller i tilknytning til den almene undervisning.
- At formulere en række **anbefalinger**, der skal give gode forudsætninger for en succesfuld udvikling, pilotering, afprøvning og udbredelse af en eller flere udvalgte indsatser som led i udviklings- og investeringsprogrammet.

Målgruppe

Kortlægningen i projektet afgrænser sig til indsatser for elever med sprogforståelsesvanskeligheder på 0.-2. klassetrin. Afgrænsningen er motiveret af to forhold:

1. Mange børn med sprogforståelsesvanskeligheder vil ved skolestart have en historie med logopædisk indsats i dagtilbud eller med særlig opmærksomhed på deres sproglige udvikling gennem fx opfølgende indsatser på baggrund af den obligatoriske sprogvurdering af 3-årige. Derfor er det relevant at sætte fokus på, hvordan kommuner og skoler i praksis organiserer overgangen fra dagtilbud til skole, hvor det er afgørende at sikre en fortsat opmærksomhed og opfølgning på de tiltag, der er gjort i dagtilbud.
2. I Danmark er det obligatorisk at gennemføre en sprogvurdering i 0. klasse. Resultatet skal danne grundlag for planlægningen af undervisningen med udgangspunkt i Fælles Mål og det enkelte barns sproglige kompetencer og forudsætninger. Det er derfor særdeles relevant at få indsigt i, hvordan

kommuner og skoler i praksis arbejder med at støtte elever med sprogforståelsesvanskeligheder på baggrund af sprogvurderingen i 0. klasse, og hvordan der bliver fulgt op på indsatserne på de efterfølgende klassetrin.

Metode

Projektets kortlægning består dels af et systematisk overblik over eksisterende effektundersøgelser ("state of evidence") og dels af en identifikation og beskrivelse af eksisterende indsatser ("state of field"). Den samlede kortlægning i projektet præsenteres i tre delrapporter:

I **delrapport 1** *Forskningskortlægning af indsatser for elever med sprogforståelsesvanskeligheder* præsenteres resultaterne af en systematisk kortlægning af undervisningsindsatser, der har til formål at styrke sprogfærdigheder blandt elever med sprogforståelsesvanskeligheder i indskolingen, inklusive en vurdering af effekten af disse indsatser. En systematisk litteratursøgning og efterfølgende screening af artikler resulterede i 48 studier med sprogforståelsesindsatser til elever med sprogforståelsesvanskeligheder.

I **delrapport 2** *Praksiskortlægningens spørgeskemaundersøgelse* præsenteres udvalgte resultater fra en spørgeskemaundersøgelse, der bygger på besvarelser fra 14 udvalgte skoler. Skolerne er udvalgt med udgangspunkt i resultater fra de nationale test i læsning på 4. klassetrin, og målet var at identificere en række skoler, der over en årrække er lykkedes med at have en lav andel af elever med sprogforståelsesvanskeligheder set i forhold til socioøkonomiske faktorer. Det *primære formål* med undersøgelsen har været at finde frem til op til fem caseskoler med velorganiserede og fagligt solide indsatser for målgruppen. Et *sekundært formål* har været at rapportere udvalgte resultater fra den samlede spørgeskemaundersøgelse, da man her kan få sammenlignelig viden om praksis på tværs af de deltagende skoler.

I **delrapport 3** *Praksiskortlægningens interviewundersøgelse* præsenteres resultaterne fra fokusgruppinterviews med fem udvalgte caseskoler. Skolerne er udvalgt på baggrund af spørgeskemaundersøgelsen. I rapporten tematiserer vi, hvordan elevgruppen identificeres i et samarbejde mellem de fagprofessionelle, hvordan undervisningen tilrettelægges for denne elevgruppe, hvordan skolens organisering kan understøtte indsatser for elever i sprogforståelsesvanskeligheder, og hvilket fagligt indhold der er i fokus i indsatserne.

Sprogforståelsesvanskeligheder

Sprogforståelsesvanskeligheder i indskolingen er en barriere for at deltage fuldt ud i sociale, faglige og læringsmæssige aktiviteter. Sprogforståelsesvanskeligheder indebærer også risici for langvarige vanskeligheder og negative følger i form af fx læseforståelsesvanskeligheder, lavt uddannelsesniveau og reduceret livskvalitet. Der er således en række gode grunde til at have kendskab til sprogforståelsesvanskeligheder og til undervisningsindsatser over for vanskelighederne.

Sprogforståelsesvanskeligheder kan skyldes to ting: *manglende erfaring* eller *en indlæringsvanskelighed*, som gør det svært at udnytte erfaring og altså tilegne sig sprogfærdigheder. Både børn, der kommer fra etsprogede og flersprogede hjem, kan af forskellige årsager have mindre erfaring specifikt med dansk end deres jævnaldrende ved skolestart. Nogle etsprogede og flersprogede hjem vil være mere sprogligt erfaringsrige end andre, idet der fx er sociale forskelle på, hvor meget og hvordan forældre interagerer sprogligt med deres børn. I modsætning til børn, som mangler sproglig erfaring, kan børn med en sprogindlæringsvanskelighed have hørt mindst lige så meget dansk som deres jævnaldrende, men noget i deres kognitive processer gør, at erfaringen i

begrænset omfang bider på. Børn med udviklingsmæssig sprogforstyrrelse, DLD (*Developmental Language Disorder*, tidligere *Specific Language Impairment*), har en sprogindlæringsvanskelighed. Mindst 7 % af en børneårgang kan ifølge udenlandske undersøgelser forventes at have DLD (Norbury et al., 2016).

God sprogforståelse er en kompleks færdighed, der er afhængig af en række forskellige delfærdigheder som et godt ordforråd, kendskab til morfologi og syntaks og pragmatisk kunnen i form af fx gode narrative færdigheder. Sprogforståelsesvanskeligheder kan finde årsag i forskellige af disse sproglige delfærdigheder, og elever med sprogforståelsesvanskeligheder kan derfor have forskellige vanskelighedsprofiler, så nogle fx især har mangelfuldt ordkendskab, mens andre har særligt store vanskeligheder med sætningsforståelse. (delrapport 1, s. 4-6).

Elever med begrænset erfaring med dansk

Det sproglige miljø, børn færdes i, har afgørende betydning for udviklingen af deres sprogforståelse. Børn, der bliver talt meget med i hjemmet, og som bliver mødt i positive understøttende samtaler, får hurtigere et mere veludviklet sprog. Elever fra familier med lav socioøkonomisk status, kort uddannelse og lav indkomst har større risiko for at udvikle sprogforståelsesvanskeligheder, måske til dels pga. et fattigere sprogligt miljø i hjemmet (Bleses et al., 2019; Rogde et al., 2019).

Flersprogede elever klarer sig i gennemsnit dårligere i uddannelsessystemet end elever, der vokser op med ét sprog, både i Danmark og i mange andre lande. Som gruppe betragtet har flersprogede elever en dårligere sprogforståelse på undervisningssproget end deres etsprogede jævnaldrende, og vanskelighederne bunder især i en mangelfuld ordforrådstilegnelse på undervisningssproget (Rogde et al., 2019). Danske data peger på, at halvdelen af flersprogede børn møder skolen med svage sproglige kompetencer (Bleses et al., 2010), og PISA 2018-undersøgelsen viser, at 35 % af de flersprogede elever havde vanskeligheder med læseforståelse, mens kun 13 % af elever med dansk som modersmål havde læseforståelsesvanskeligheder i tilsvarende grad (Christensen, 2019). Det er dog vigtigt at understrege, at flersprogede elever, der kommer fra ressourcerstærke hjem, under de rette betingelser kan indhente og i nogle tilfælde overhale etsprogede elever i løbet af skoletiden, ligesom elever med sprogforståelsesvanskeligheder som følge af begrænset erfaring med dansk i hjemmet kan opnå gode sprog- og læsekompetencer med den rette støtte (Bleses et al., 2019).

Elever med udviklingsmæssig sprogforstyrrelse

Udviklingsmæssig sprogforstyrrelse indebærer sproglige vanskeligheder, som fører til begrænsninger i kommunikation og deltagelse og er forbundet med betydelig risiko for vedvarende vanskeligheder (Bishop et al., 2017). Børn med DLD har sandsynligvis behov for *vedvarende* støtte, fordi indlæringsvanskeligheden gør, at de har mindre udbytte af almindelig undervisning end deres jævnaldrende. Støttebehovet skal også ses i lyset af, at langtidsundersøgelser viser, at børn med DLD har øget risiko for bl.a. dårligere sociale relationer (Durkin & Conti-Ramsden, 2007), depressions- og angstsymptomer (St Clair et al., 2011) samt læsevanskeligheder og manglende uddannelse (Elbro et al., 2011).

Både for det enkelte barn og familien og for samfundet er der tale om forstyrrelser, der kan have vidtrækkende og omkostningsfulde konsekvenser. Ikke desto mindre er der i stort omfang tale om en overset

elevgruppe i samfundet generelt og blandt fagprofessionelle i skolen. Søger man eksempelvis på ”sprogforstyrrelse” på emu.dk, Børne- og Undervisningsministeriets faglige platform til grundskolen, dukker kun to artikler op: ”Sprog i skolen”, en artikel under temaet ”Pædagogik og didaktik” om vigtigheden af, at der er fokus på sprog i form af modersmål, andetsprog og fremmedsprog på alle årgange og i alle fag. ”Sprogforstyrrelser – også et problem blandt unge og voksne”, der præsenterer, hvad det vil sige at have udviklingsmæssig sprogforstyrrelse. Artiklen findes under temaet ”Særlige elevgrupper, Ordblindhed”. Den begrænsede information om elever med udviklingsmæssig sprogforstyrrelse på emu.dk flugter med, at meget få pædagoger, lærere, DSA-vejledere og læsevejledere kender til betegnelsen udviklingsmæssig sprogforstyrrelse/DLD, og hvad der ligger bag den. Og i skolen mistolkes DLD ofte som faglige eller generelle kognitive vanskeligheder eller adfærdsvanskeligheder. Ligeledes opfattes DLD hos flersprogede elever ofte som en problematik, der knytter sig til deres flersprogethed, men de to ting hænger ikke sammen. At være flersproget betyder på den ene side ikke, at man har en sproglig indlæringsvanskelighed, men på den anden side kan flersprogede elever godt have en udviklingsmæssig sprogforstyrrelse (Vilien, 2020).

Skal elever med udviklingsmæssig sprogforstyrrelse have den rette hjælp, er det en forudsætning, at de fagprofessionelle i grundskolen bliver opmærksomme på deres eksistens, får en grundlæggende forståelse af deres vanskeligheder og får viden om hensigtsmæssige undervisningsindsatser og læringsmiljøer.

Flere indsatsniveauer

Sprogforståelsesvanskeligheder kan placeres på et kontinuum fra *milde* til *meget omfattende* vanskeligheder og på et kontinuum fra *midlertidige* til *vedvarende* vanskeligheder. Således må man forvente, at elever med udviklingsmæssig sprogforstyrrelse er blandt dem, der har de mest omfattende sprogforståelsesvanskeligheder, og som det er sværest at afhjælpe, fordi der er tale om en indlæringsvanskelighed. Mens elever, hvis vanskeligheder bunder i manglende erfaring med dansk, kan forventes at have mere begrænsede vanskeligheder, der helt eller delvist kan forebygges og afhjælpes med de rette undervisningsindsatser. Det forhold må man tage højde for i tilrettelæggelsen af undervisningsindsatser for elever med sprogforståelsesvanskeligheder. Relevante undervisningstilbud kan således omfatte *almene indsatser* organiseret som forskellige former for undervisningsdifferentiering i klasseundervisningen, *målrettede indsatser* organiseret som hold- og gruppeundervisning samt *særlige indsatser* i form af supplerende undervisning. De tre niveauer er illustreret i nedenstående figur 1.

Figur 1. Illustration af indsatsniveauer

En væsentlig pointe, der knytter sig til figur 1, er, at elever, som har behov for særlige indsætter i form af supplerende undervisning, *også* har behov for gode almene indsætter i klasseundervisningen og gode målrettede indsætter organiseret som hold- og gruppeundervisning (delrapport 1, s. 6-7).

Eftersom kortlægningsprojektet fokuserer på børn med *identificerede sprogforståelsesvanskeligheder*, afdækker vi i **praksiskortlægningen** skolernes indsætter organiseret som henholdsvis 1) klasseundervisning, hvor undervisningen er differentieret, så den tilgodeser elever med sprogforståelsesvanskeligheder, 2) hold- og gruppeundervisning, hvor holddannelsen er baseret på elevernes sprogforståelsesniveau, eller hvor gruppeundervisningen er målrettet elever med sprogforståelsesvanskeligheder, samt 3) supplerende undervisning, fx i form af et forløb varetaget af en logopæd. I **forskningskortlægningen** er almene indsætter i form af klasseundervisning kun inkluderet i det omfang, at deltagerne med sprogforståelsesvanskeligheder har fokus i studierne, fx gennem vurdering af, hvorvidt den almene indsats har gavnnet denne elevgruppe, og hvorvidt den har gavnnet eleverne med sprogforståelsesvanskeligheder mere eller mindre end elever på højere færdighedsniveauer.

Skolernes samarbejde med kommunale logopæder

Logopæder (talepædagoger/talehørekonsulenter/talehørelærere) er specialister i børns sproglige og kommunikative udvikling og varetager specialiserede logopædiske opgaver, når der er behov for særlig ekspertise inden for et afgrænset felt, fx børn med udviklingsmæssig sprogforstyrrelse. Logopædens specialistviden kan komme i spil gennem *direkte* undervisning mellem barn og logopæd, eksempelvis i samarbejde med en fagprofessionel på skolen, som kan bringe det lærte ind i almenundervisningen, og gennem sparring og vejledning af fagprofessionelle og forældre, som udfører en specialiseret, *indirekte* indsats, som logopæden i samarbejde med forældre og skole planlægger og evaluerer. Det kommunale system er dog sjældent indrettet, så logopæden har mulighed for at være særligt meget på banen i skolen. Men for børn med omfattende sprogforståelsesvanskeligheder vil der ofte være tale om vedvarende vanskeligheder, der kræver vedvarende opmærksomhed i undervisningen. Og derfor vil det være særdeles relevant at etablere et tættere samarbejde mellem kommunale logopæder og fagprofessionelle i skolen på tværs af klassetrin (Stanek, 2019; Vilien, 2020).

Anbefalinger

Grundlaget for anbefalingerne

Rapportens anbefalinger bygger på tre informationskilder: dels på *eksisterende viden om elever med sprogforståelsesvanskeligheder*, dels på *resultater fra forskningskortlægningen* og dels på *fund i praksiskortlægningen*. Nedenfor giver vi en vurdering af, hvad forskningskortlægningen og praksiskortlægningen kan og ikke kan, når det gælder anbefalinger af lovende undervisningspraksisser for elever med sprogforståelsesvanskeligheder i indskolingen.

Forskningskortlægningen

Et centralt formål med den systematiske kortlægning af undervisningsindsætter var at foreslå en række kriterier inden for områderne *organisering/tilrettelæggelse*, *målgruppe* og *indhold*, som eksisterende indsætter med fordel kan vurderes op imod, i det omfang mængden af evidens fra forskningskortlægningen tillader det.

Og et centralt formål var at udvælge og beskrive veldokumenterede indsatser, som man vurderede kunne oversættes og afprøves i dansk praksis.

Overordnet set viser kortlægningen, at evidensgrundlaget for forskellige sprogforståelsesindsatser i indskoling er svagt, og at der på mange områder *mangler* viden, der er sikker nok til, at der kan laves klare anbefalinger/opstilles klare kriterier, eksisterende indsatser kan vurderes op imod. Kortlægningen kunne ligeledes *ikke* identificere bestemte indsatser, der i flere studier har vist sig at være særlig effektive, som man derfor med fordel kan tilpasse dansk skolepraksis. Men kortlægningen har identificeret og sammenfattet indsatser, som man vil kunne lade sig *inspirere* af i udarbejdelsen af danske indsatser målrettet elever med sprogforståelsesvanskeligheder.

De 48 studier, der endte med at indgå i kortlægningen, indeholder en række forskellige indsatser med forskellige målgrupper. Eleverne i kortlægningens indsatser er fordelt på indskolingens klassetrin med en overvægt af indsatser, der udelukkende foregår i 0. klasse. En stor del af undersøgelserne omhandler elever med udviklingsmæssig sprogforstyrrelse, mens eleverne i hovedparten af de øvrige undersøgelser er udvalgt på baggrund af en sprogscreening. Der er relativt få indsatser specifikt til flersprogede elever eller elever med lav socioøkonomisk status. Det skyldes sandsynligvis, at undersøgelser af indsatser for disse grupper ofte laves som almene indsatser for skoler med betydelige udfordringer. Med andre ord findes der altså effektundersøgelser med de to målgrupper, men på baggrund af undersøgelsesdesign kan man ikke udlede effekten for de elever, der har identificerede sprogforståelsesvanskeligheder. Og derfor har studierne ikke levet op til kortlægningens inklusionskriterier. Indsatserne er primært organiseret som målrettede indsatser, hvor eleverne fik undervisning i små grupper med maks. fem elever. Hovedparten af studierne var ordforrådsindsatser, som varierede i omfang og metode, men hvor man på forskellig vis lærte eleverne en række ord.

Selvom kortlægningen ikke klart kan svare på, *hvordan* indsatsen skal gribes an, så er der en række **vigtige pointer** i forhold til sprogforståelsesindsatser, som er værd at understrege:

- Der er meget få studier, der har beskæftiget sig med andre aspekter af sprogforståelse end ordforråd, og derfor er det vanskeligt at komme med anbefalinger i forhold til andre sproglige områder. Men for **ordforrådsundervisning** gælder det helt generelt, at børn med sprogforståelsesvanskeligheder har brug for *mere* arbejde med de samme ord, og de har brug for, at læreren er fagligt klædt på til at udvælge og arbejde kontekstualiseret og eksplicit med alle aspekter af ordene, både deres lyd, deres ortografi og deres forskellige betydningsnuancer.
- Det ser ud til, at det er muligt at opnå effekter af indsatser for elever med sprogforståelsesvanskeligheder. Dog tyder det på, at jo mere omfattende vanskeligheder, eleverne har, desto sværere er det at opnå positiv effekt. Og effekterne af de enkelte indsatser er generelt begrænsede. Derfor vil der sandsynligvis være brug for **vedvarende opmærksomhed** på vanskelighederne.

Praksiskortlægningen

Spørgeskemaundersøgelsen

Resultaterne fra spørgeskemaundersøgelsen bygger på 14 besvarelser. Da spørgeskemaundersøgelsen har haft et meget afgrænset formål, og da kun et begrænset antal skoler er blevet udvalgt til undersøgelsen efter

bestemte kriterier, kan resultaterne ikke betragtes som repræsentative for folkeskoler generelt eller for et bestemt udtræk af folkeskoler. Der er alene tale om en lille stikprøve, hvorfor resultaterne ikke kan generaliseres. I stedet kan resultaterne give et indtryk af, hvordan der arbejdes med elever med sprogforståelsvanskeligheder på skoler, der over en årrække er lykkedes med at have en lav andel af elever med sprogforståelsvanskeligheder set i forhold til socioøkonomiske faktorer, og hvilken type indsatser de har iværksat. Der er således *ingen* af anbefalingerne, der alene begrundes med fund i spørgeskemaundersøgelsen. Derimod trækkes enkelte resultater frem, når de bekræfter eller understøtter fund fra de øvrige informationskilder.

Interviewundersøgelsen

Datagrundlaget i interviewundersøgelsen udgøres af i alt fem fokusgruppeinterviews med deltagere fra fem forskellige skoler, som alle har medvirket i spørgeskemaundersøgelsen. De fem skoler havde alle lovende indsatser på området og er udvalgt ud fra et eller flere af følgende kriterier:

1. Skolen har fokus på elever med sproglige indlæringsvanskeligheder.
2. Skolen har fokus på DSA-elever (elever med dansk som andetsprog) med behov for sprogstøtte.
3. Skolen har fokus på elever i sprogforståelsvanskeligheder i overgangen fra dagtilbud til skole.
4. En logopæd er inddraget i tilrettelæggelsen af en eller flere indsatser.
5. Skolerne har relevante indsatser på flere niveauer (klasse-, hold- og gruppe-, supplerende undervisning).

De tidsmæssige og økonomiske rammer for projektet gav os mulighed for at afholde fokusgruppeinterviews af ca. en times varighed på hver af de fem skoler. På den baggrund vurderede vi, at vi kunne spørge ind til og udforske to-tre indsatser ved hver skole. Indsatserne er valgt ud, så forskellige målgrupper og indsatstyper er repræsenteret. Det er således kun et *udsnit* af skolernes samlede indsatser for målgruppen, der udgør grundlaget for interviewundersøgelsens fund.

Det har været uden for dette projekts rammer at lave opfølgende interviews eller observationer på skolerne, der kunne kvalificere og udbygge fundene i fokusgruppeinterviewene. På baggrund af interviewundersøgelsen er indsatserne ikke kortlagt på et så detaljeret niveau, at vi kan udpege dem som indsatser, der egner sig til at gå direkte videre til en piloteringsfase. Det skal også ses i lyset af, at vi *ikke* har klare anbefalinger fra forskningskortlægningen, vi kan vurdere indsatserne op imod, ligesom vi ikke har adgang til formaliserede evalueringer af indsatserne og derfor ikke kender deres faktiske effekt.

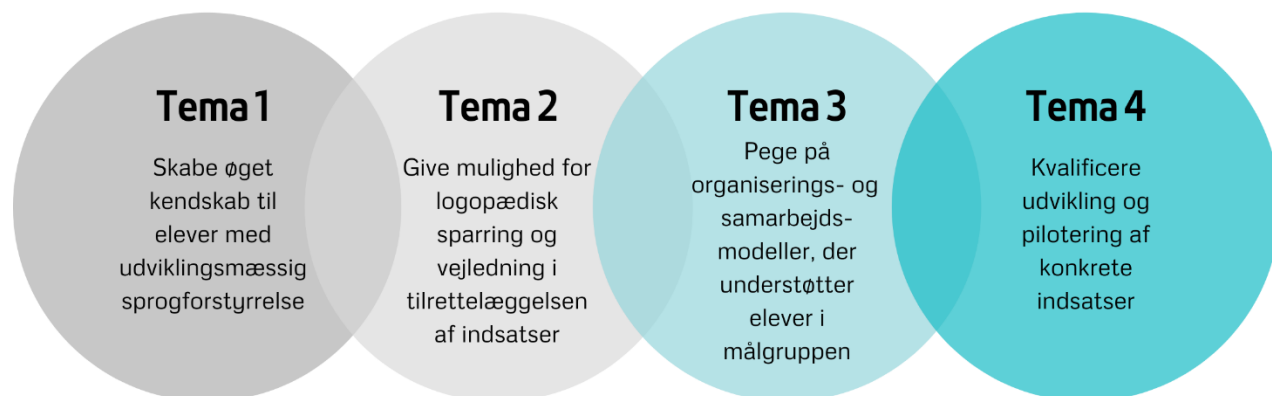
Vi anvender praksiskortlægningen som grundlag for at pege på konkrete **organisering- og samarbejdsformer**, som vi anbefaler at tage udgangspunkt i/lade sig inspirere af i udviklingen af en eller flere indsatser til en piloteringsfase. Et væsentligt udgangspunkt for disse anbefalinger har været at identificere organiserings- og samarbejdsformer, der understøtter, at elever med behov for vedvarende opmærksomhed identificeres, og som understøtter, at der tilrettelægges såvel almene som målrettede indsatser for disse elever.

Fire temaer for anbefalingerne

Vi har valgt at inddele rapportens anbefalinger i fire temaer med hver sit overordnede formål som illustreret i nedenstående figur 2. Udgangspunktet for vores samlede anbefalinger er, at et kommende udviklingsarbejde

om indsatser for elever med sprogforståelsesvanskeligheder i indskolingen bør omfatte alle fire temaer, da de vil styrke hinanden indbyrdes.

Figur 2. Illustration af de fire temaer for anbefalingerne

Tema 1: Øget kendskab til elever med udviklingsmæssig sprogforstyrrelse

Formålet med anbefalingen under dette tema er at skabe øget kendskab til elever med udviklingsmæssig sprogforstyrrelse blandt fagprofessionelle i grundskolen.

Motivering for anbefaling 1.A

Både i en dansk og i en international sammenhæng er der i vid udstrækning tale om en overset elevgruppe (Bishop, 2014). Men med en forekomst på ca. 7 % af en børneårgang må vi forvente, at der i gennemsnit sidder en til to elever med udviklingsmæssig sprogforstyrrelse i en skoleklasse. Alligevel vil meget få pædagoger, lærere, læse- og DSA-vejledere kende til betegnelsen udviklingsmæssig sprogforstyrrelse/DLD, og hvad der ligger bag den (Vilien, 2020). Det billede blev bekræftet i kortlægningens interviewundersøgelse, hvor skolerne fagpersoner *ikke* systematisk skelnede mellem mulige årsager til elevernes sprogforståelsesvanskeligheder, men eksempelvis omtalte den samlede elevgruppe som "sprogfattige" (delrapport 3, s. 2). Skal elever med udviklingsmæssig sprogforstyrrelse have den rette hjælp, er det en forudsætning, at de fagprofessionelle i grundskolen bliver opmærksomme på deres eksistens, får en grundlæggende forståelse af deres vanskeligheder og får viden om hensigtsmæssige undervisningsindsatser og læringsmiljøer.

Anbefaling 1.A: *Udviklingsmæssig sprogforstyrrelse (DLD) udpeges som særlig elevgruppe på emu.dk svarende til ordblinde elever.*

- Med udgangspunkt i bl.a. dette kortlægningsprojekt samt eksisterende danske og fremmedsprogede ressourcer udvikles og udgives videns- og inspirationsmaterialer målrettet skoler, pædagog- og læreruddannelserne, uddannelserne til DSA-vejleder, læsevejleder og ordblindelærer. Inspiration til eksisterende ressourcer kan bl.a. findes hos:
 - Raising Awareness of Developmental Language Disorder: <https://radld.org/>
 - Rikke Vang Christensens videoer på Københavns Universitets videoportal:
 - Hvad er sprogforstyrrelser: <https://video.ku.dk/hvad-er-sprogforstyrrelser>

- Identifikation og karakteristik af sprogforstyrrelser: <https://video.ku.dk/identifikation-og-karakteristik-af>
- Sprogforstyrrelser – mulige indsatser: <https://video.ku.dk/sprogforstyrrelser-mulige>

Anbefaling 1.A bygger på:

Der kan drages mange paralleller mellem ordblinde elever og elever med udviklingsmæssig sprogforstyrrelse. Forekomsten er meget sammenlignelig. Der er tale om sproglige indlæringsvanskeligheder, der indebærer risici for langvarige vanskeligheder og negative følger i form af fx læseforståelsesvanskeligheder, lavt uddannelsesniveau og reduceret livskvalitet. Derimod er der stor forskel på det videns- og erfaringsgrundlag, man står på, når det gælder hensigtsmæssige og virkningsfulde undervisningsindsatser og læringsmiljøer, der kan forebygge og afhjælpe vanskelighederne hos de to elevgrupper.

Afkodningsvanskeligheder i de første skoleår er et tidligt risikotegn på ordblindhed, og forskning viser, at afkodningsvanskeligheder i nogle tilfælde kan foregribes og reduceres gennem en målrettet, tidlig indsats i skolen og gennem samarbejde mellem skole og hjem. Og forskning peger i retning af, at en række centrale elementer bidrager til at gavne afkodnings- og stavfærdigheder generelt og er særligt virkningsfulde for elever i risiko for eller med afkodningsvanskeligheder (emu.dk, 2020).

Der er sprogforståelsesindsatser, der viser, at det er muligt at forbedre sprogfærdighederne hos elever med udviklingsmæssig sprogforstyrrelse og forbedre deres kommunikations- og læringspotentiale (delrapport 1, s. 2-3; Kuiack & Archibald, 2019). Men der mangler fortsat forskningsevidens for, *hvordan* man bedst hjælper denne elevgruppe. Selvom der ikke er gennemført ret mange større undersøgelser af værdien af en tidlig indsats over for sprogforståelsesvanskeligheder, synes der at være mange muligheder for at kunne arbejde systematisk med en række centrale komponenter i sprogforståelse, som endnu ikke er velafprøvet i praksis (Elbro, 2021). På den baggrund kan de seneste års arbejde med at opbygge videns- og inspirationsmaterialer om ordblindhed på emu.dk med fordel danne model for et parallelt arbejde med udviklingsmæssig sprogforstyrrelse.

Et vigtigt opmærksomhedspunkt knytter sig til denne anbefaling:

- Med anbefaling 1.A ønsker vi, at der bliver skabt viden om en elevgruppe, som vi kan formode er blandt dem, der har de mest *omfattende* sprogforståelsesvanskeligheder, og som det er sværest at afhjælpe, fordi der er tale om en *indlæringsvanskelighed*. At vi sætter specifikt fokus på elever med udviklingsmæssig sprogforstyrrelse må dog *ikke* skygge for, at der bestemt også er behov for at skabe øget viden om andre elevgrupper med sprogforståelsesvanskeligheder, herunder flersprogede elever. I de øvrige temaer har vi derfor som målsætning, at der udvikles og piloteres indsatser, der bredt set kan støtte elever med sprogforståelsesvanskeligheder, dvs. elever, hvis vanskeligheder bunder i *mangelende erfaring* eller en *indlæringsvanskelighed*, og elever, hvis vanskeligheder varierer fra *milde* til *meget omfattende* vanskeligheder. Mange skoler synes allerede at tilrettelægge deres indsatser til en bred målgruppe af elever med sprogforståelsesvanskeligheder. I projektets spørgeskemaanalyse spurgte vi ind til, hvorvidt de beskrevne indsatser primært er målrettet elever med dansk som andet-sprog. Ud af 18 beskrevne klasseindsatser er kun fire indsatser primært målrettet elever med dansk

som andetsprog, mens det samme gælder for kun tre af 14 beskrevne hold- og gruppeindsatser (delrapport 2, s. 9).

Tema 2: Logopædisk sparring og vejledning

Formålet med anbefalingen under dette tema er at bevirke, at tilrettelæggelsen af indsatser for elever med sprogforståelsesvanskeligheder i indskolingen inkluderer sparring og vejledning fra en kommunal logopæd.

Motivering for anbefaling 2.A

Forskningskortlægningen viser, at evidensgrundlaget for forskellige sprogforståelsesindsatser i indskolingen er svagt, dvs. at vi på mange områder *mangler* viden til at kunne formulere klare, handleanvisende anbefalinger om undervisning for målgruppen. Men lærere, vejledere og pædagoger har ikke desto mindre behov for at vide, *hvordan* de tilrettelægger hensigtsmæssige undervisningsindsatser, *hvordan* de indretter hensigtsmæssige læringsmiljøer tilpasset elevernes sproglige vanskeligheder, og *hvordan* de kan inddrage forældrene på en hensigtsmæssig måde, så forældrene kan være med til at understøtte indsatserne.

Når de fagprofessionelle *ikke* har adgang til klare anbefalinger, evidensbaserede undervisningsprogrammer og/eller undervisningsmaterialer, bliver det helt afgørende, at de kan søge sparring og vejledning hos fagpersoner, der har specialiseret viden om børns sproglige og kommunikative udvikling, og som har erfaring med at tilrettelægge og evaluere undervisningsindsatser målrettet sprogforståelsesvanskeligheder, herunder erfaring med forældreinddragelse. Samtidig vil elever med sprogforståelsesvanskeligheder som gruppe være kendetegnet ved en række forskellige problemkomplekser, dvs. at de vil have meget forskellige sproglige profiler, da sprogforståelsesvanskeligheder kan finde årsag i forskellige sproglige delfærdigheder. Ydermere peger forskningskortlægningen på, at jo mere omfattende vanskeligheder, eleverne har, desto sværere er det for eleverne at opnå et godt udbytte af indsatserne, og jo større behov har de for vedvarende opmærksomhed på deres vanskeligheder (delrapport 1, s. 2). Samlet set betyder det, at der er mange faglige hensyn at tage i tilrettelæggelsen og evalueringen af indsatser for elever med sprogforståelsesvanskeligheder, såsom:

- Hvilke delfærdigheder er der størst behov for at arbejde med?
- Hvilke målsætninger er relevante og realistiske at opstille for elevernes udbytte af undervisningen?
- Hvilke elever har behov for vedvarende opmærksomhed i den almene undervisning?
- Hvilke elever har behov for målrettede og evt. specialiserede indsatser?
- Hvordan kan elevernes forældre inddrages på en hensigtsmæssig måde?

Denne kompleksitet peger igen på behovet for at kunne søge sparring og vejledning hos fagpersoner, der har den nødvendige faglige ekspertise og den nødvendige erfaring med elevgruppen. At der er behov for dette perspektiv i et kommende udviklingsarbejde, understøttes også af fund i spørgeskemaundersøgelsen. Her var det hyppigste fund, at der *ikke* er en logopæd involveret i tilrettelæggelsen af indsatserne, ligesom det typiske billede er, at der ikke, eller kun i begrænset grad, er knyttet logopædisk sparring til indsatserne. Således gælder det kun for én klassebaseret indsats og for én hold- og gruppebaseret indsats ved de 14 skoler, at en logopæd i høj grad er involveret i tilrettelæggelsen (delrapport 2, s. 11).

Anbefaling 2.A: *Udvikling og pilotering af en eller flere indsatser bør tage udgangspunkt i en organisatorisk model, der inddrager logopædisk bistand i arbejdet med at identificere elever med sprogforståelsesvanskeligheder og i arbejdet med at tilrettelægge og evaluere indsatser for elever med sprogforståelsesvanskeligheder.*

- Som led i anbefalingen peger vi specifikt på organiseringen ved **Skole A** i kortlægningens interviewundersøgelse som et velegnet grundlag for udviklingsarbejdet.

Til denne anbefaling knytter sig et vigtigt opmærksomhedspunkt:

- Der findes for nuværende ikke oplagte danske testredskaber til at identificere elever i risiko for at udvikle alvorlige og vedvarende sprogforståelsesvanskeligheder i indskolingsalderen, men forskningsundersøgelser viser, at især børn, der stadig har sprogforståelsesvanskeligheder, når de begynder i skole, har stor risiko for vedvarende vanskeligheder. Ud over et godt alment sprogmiljø vil elever med omfattende sprogforståelsesvanskeligheder, herunder børn med udviklingsmæssig sprogforstyrrelse, have brug for mere målrettede sprogindsatser som fx læseunderstøttelse, men også specialiserede indsatser varetaget af en logopæd. Det peger på et behov for et dansk udviklingsarbejde af testredskaber til identifikation af elever i risiko for at udvikle alvorlige sprogforståelsesvanskeligheder. Et lignende testredskab er bl.a. udviklet til identifikation af elever i risiko for at udvikle alvorlige afkodningsvanskeligheder, herunder ordblindhed (<https://www.uvm.dk/folkeskolen/laering-og-laeringsmiljoe/special-undervisning/ordblinderisikotesten>).

Anbefaling 2.A bygger på:

Som en central del af fokusgruppeinterviewet ved Skole A søgte vi at afdække de organisatoriske rammer omkring inddragelsen af kommunens logopæd i arbejdet med elever med sprogforståelsesvanskeligheder. Væsentlige elementer herfra oplistes nedenfor, mens en grundig beskrivelse, inklusive citater fra interviewet, kan findes i delrapport 3, s. 8 og s. 18-20.

- Skole A har tilknyttet en logopæd fra det kommunale PPR, som dækker skoledistriktet, og hun har kontor på skolen.
- Logopæden deltager i *indskolingskonferencer*, hvor elever med sprogforståelsesvanskeligheder identificeres på baggrund af sprogvurderingen i 0. klasse, herunder elever, som man allerede har et etableret samarbejde omkring med PPR. Men det er også et forum, hvor man sætter fokus på de børn, hvis sproglige udvikling ikke har været genstand for særlig opmærksomhed i dagtilbuddet. Som logopæden formulerer det, gælder det om: "at der ikke er nogle børn, der ryger imellem nogle stole".
- Logopæden deltager ligeledes i *læringskonferencer*, som er en betegnelse for fagmøder, der går på tværs af fag. Her er omdrejningspunktet læringsforløb, hvor sproget er i centrum. Man tager udgangspunkt i elevernes forskellige sproglige forudsætninger for at sikre, at alle elever bliver sprogstimuleret, også de elever, der har gode forudsætninger for at få et meget veludviklet og nuanceret sprog.
- Skolen har iværksat en målrettet indsats i form af gruppeundervisning for elever med omfattende sprogforståelsesvanskeligheder. Indsatsen varetages af to undervisere, hvoraf den ene er logopæden, og den anden er en børnehaveklasseleder eller en pædagog i børnehaveklassen. Denne organisering kan dels støtte overførelsen fra gruppeundervisning til klasseundervisning og dels kompetenceudvikle pædagoger/børnehaveklasseledere/lærere, så erfaringen fra sproggrupperne kan udnyttes i andre

sammenhænge på skolen. Indskolingslederen begrundet prioriteringen med, at der er et stort behov for at kunne trække på logopædens kompetencer, fordi: "hun bidrager afsindigt meget ind i, hvordan man griber det her an". Det er en organiseringsform, man ønsker at fortsætte med i 0. klasse og ligeledes udvide til 1. klasse, da eleverne ifølge indskolingslederen har behov for vedvarende opmærksomhed: "De [eleverne] har altså brug for mere end blot en periode, de har brug for sprogstimulering fortsat".

Tema 3: Organiserings- og samarbejdsmodeller

Formålet med anbefalingerne under dette tema er at udpege organiserings- og samarbejdsmodeller på skoleniveau, der understøtter, at elever med sprogforståelsesvanskeligheder identificeres, og som understøtter, at der tilrettelægges såvel almene som målrettede indsatser for disse elever.

Motivering for anbefaling 3.A

I skiftet fra dagtilbud til skole foregår en overleveringspraksis, der i større eller mindre grad kan støtte:

- Tidlig identifikation af elever med sprogforståelsesvanskeligheder
- Overlevering af viden og erfaring om elevernes sproglige færdigheder og sproglige funktionsniveau
- Viden om det sproglige læringsmiljø og de sproglige indsatser, eleverne har været en del af
- Videreføring af forældreinddragelse.

Det handler således om at følge op på og videreføre det sprogunderstøttende arbejde, der er grundlagt i dagtilbuddet, og det forudsætter et tæt samarbejde mellem PPR, dagtilbud, skole, fritidstilbud og forældre.

Anbefaling 3.A: *Udvikling og pilotering af en eller flere indsatser bør tage udgangspunkt i en overleveringspraksis, der støtter tidlig identifikation af elever med sprogforståelsesvanskeligheder og støtter videreføring af det sprogunderstøttende arbejde, der har fundet sted i dagtilbud.*

- Som led i anbefalingen peger vi specifikt på overleveringspraksissen ved **Skole A** i kortlægningens interviewundersøgelse som inspiration for udviklingsarbejdet.

Anbefaling 3.A bygger på:

Et kommende udviklingsarbejde kan med fordel trække på viden og erfaringer fra forskellige nyere udviklingsarbejder og forskningsprojekter, der har sat fokus på overgangen mellem dagtilbud og skole/fritidstilbud:

- Styrket overgang til skole for børn i dagtilbud: <https://emu.dk/dagtilbud/forskning-og-viden/indsatser-og-projekter/styrket-overgang-til-skole-boern-i-dagtilbud>
- Overgange fra dagtilbud til skole: <https://www.eva.dk/dagtilbud-boern/overgange-dagtilbud-skole>

Derudover anbefaler vi, at et kommende udviklingsarbejde lader sig inspirere af overleveringspraksissen, der er under udvikling ved **Skole A** (delrapport 3, s. 7-8). Anbefalingen er en direkte forlængelse af anbefaling 2.A om inddragelse af logopædisk bistand i arbejdet med at *identificere* elever med sprogforståelsesvanskeligheder. Skole A beskriver et igangværende udviklingsarbejde om etablering af et tættere samarbejde med de afgivende dagtilbud i skoledistriktet. Væsentlige elementer herfra oplystes nedenfor:

- Skolen ønsker fremadrettet at styrke mulighederne for en tidlig, målrettet indsats for elever med sprogforståelsesvanskeligheder ved i højere grad at trække på informationer fra overleveringen fra dagtilbuddene samt viden om de indsatser, der allerede har været iværksat i samarbejde med PPR. Formålet er bl.a. at kunne bygge videre på det sprogunderstøttende arbejde, eleverne kender fra deres dagtilbud.
- Indskolingslederen forklarer bl.a., at man som led i udviklingsarbejdet vil etablere samarbejds møder med børnehusdistriktslederen for at få viden om, hvordan dagtilbuddene arbejder med sprogudvikling og sprogstrategier:

Sådan så vi bedre kan bygge bro hen til skoleverdenen. Hvad er det for noget, børnene egentlig kommer fra, hvad er det for et afsæt, og hvad for nogle ord eller sætninger er de vant til? Og hvordan kan vi så bygge videre, når de lander herovre.

Motivering for anbefaling 3.B

Som tidligere beskrevet vil elever med sprogforståelsesvanskeligheder som gruppe være kendetegnet ved forskellige vanskelighedsprofiler, så nogle elever fx især har mangelfuldt ordkendskab, mens andre har særligt store vanskeligheder med sætningsforståelse. Og jo mere omfattende vanskeligheder, eleverne har, desto sværere vil de have ved at opnå et godt udbytte af indsatserne. Dermed vil der også være en række elever, der vil have behov for *vedvarende opmærksomhed* på deres vanskeligheder. Det betyder, at der er mange faglige og organisatoriske hensyn at tage i tilrettelæggelsen og evalueringen af indsatser for elever med sprogforståelsesvanskeligheder. I kortlægningen af eksisterende indsatser har vi derfor haft som ambition at afdække organisatoriske modeller på en eller flere skoler, der bygger på:

- Et velstruktureret testarbejde
- Et tæt tværprofessionelt samarbejde om prioritering og tilrettelæggelse af indsatser for målgruppen
- En løbende opfølgning på elevernes udbytte af indsatserne.

Anbefaling 3.B: *Udvikling og pilotering af en eller flere indsatser bør omfatte en organisatorisk model, hvor prioritering og tilrettelæggelse af fagressourcer tager udgangspunkt i løbende drøftelser af testresultater og daglige observationer i et tæt tværprofessionelt samarbejde*

- Som led i anbefalingen peger vi specifikt på organiseringerne ved **Skole D** og **Skole E** i kortlægningens interviewundersøgelse som velegnede grundlag for udviklingsarbejdet.

Anbefaling 3.B bygger på:

På baggrund af den samlede analyse af materialet fra fokusgruppeinterviewene i kortlægningens interviewundersøgelse vil vi anbefale, at et kommende udviklingsarbejde lader sig inspirere af organiseringen ved **Skole D** og **Skole E**. Væsentlige elementer herfra for hver af de to skoler oplistes nedenfor, mens en grundig beskrivelse, inklusive citater fra interviewene, kan findes i delrapport 3, s. 8-13.

Identifikation

- Læsevejledere og lærere arbejder tæt sammen om identifikation af elever i målgruppen. Her har læsevejledere forud for en sprogkonference indsamlet testresultater fra alle elever i alle klasser på årgangen og sammenholdt disse med lærernes observationer fra hverdagen (Skole D).

- Der arbejdes systematisk med forskellige typer data til identifikation af elever i målgruppen med henblik på at tilbyde disse elever en gruppeindsats. I vurderingen indgår også lærernes og pædagogernes observationer fra hverdagen (Skole E).

Konference

- Læsevejlederne rammesætter en sprogkonference på hver årgang med en struktureret og prioriteret dagsorden, hvor gennemgang af elevers resultater kun må fylde en begrænset del af mødet for at skabe rum til, at man i fællesskab drøfter og finder løsninger på, hvordan eleverne bedst kan undervises, og hvordan ressourcerne bedst udnyttes på tværs af årgangen (Skole D).
- I 0. klasse gennemfører man sprogvurdering om efteråret, der efterfølges af en sprogkonference, hvor 0.-klasselærere, den pædagogiske leder, læsevejledere, den kommunale tale-hørekonsulent og den kommunale læsekonsulent deltager. Her drøftes alle elevers sproglige forudsætninger og eventuelle vanskeligheder. På den baggrund udvælges elever til undervisning på mindre hold. Det er læsevejlederne, der på baggrund af testresultater og lærernes observationer planlægger de konkrete indsatser (Skole D).
- Både lærere, pædagoger, psykolog, logopæd og sundhedsplejerske deltager i en klassekonference, hvor man sammen gennemgår hver enkelt elev. Skolens DSA-vejleder understreger, at systematikken i klassekonferencerne bl.a. skal sikre overlevering til nye lærere:

Og det er i hvert fald også vigtigt i deres slip fra 0. til 1., så man ikke skal til at starte forfra. Fordi så er det, vi mister dem, der har nogle udfordringer, hvis ikke vi får dem leveret godt eller får skrevet klassebogen (Skole E).

Evaluerings

- Læsevejlederen har udarbejdet et opsamlingskema, hvori teamet løbende indfører data, og dermed skabes der en kollektiv faglig opmærksomhed på eleven (Skole D).
- Man har fokus på en systematisk opsamling på de indsatser, der er blevet iværksat. Her forklarer skolens souschef:

Men noget af det, jeg tænker fra min stol også, det er systematik. Og hvordan får man det? Fra man har en systematik nede i 0., hvordan får man så den ind i hele skolen. Altså det her med, at der bliver holdt klassekonferencer, at der bliver lavet en overlevering. Altså så den screening, der bliver lavet derhenne i oktober, hvad er der sket med den i foråret. Altså det er jo noget af det, I kigger ind i, hvor er børnene? Har de rykket sig? (Skole E)

Tema 4: Udvikling og pilotering af konkrete indsatser

Formålet med anbefalingen under dette tema er at kvalificere et kommende udviklings- og piloteringsarbejde af konkrete undervisningsindsatser for elever med sprogforståelsesvanskeligheder.

Motivering for anbefaling 4.A

Udgangspunktet for denne anbefaling er en ambition om, at der udvikles og piloteres indsatser, der bredt set kan støtte elever med sprogforståelsesvanskeligheder, dvs. elever, hvis vanskeligheder bunder i *manglende erfaring* eller *en indlæringsvanskelighed*, og elever, hvis vanskeligheder varierer fra *milde* til *meget omfattende* vanskeligheder. Og en ambition om at imødekomme pointen om, at elever med omfattende sprogforståelsesvanskeligheder såvel har behov for gode almene indsatser i klasseundervisningen som gode målrettede indsatser i mindre grupper (delrapport 1, s. 6-7). Baseret på den samlede kortlægning i projektet er det vores vurdering, at der er behov for og efterspørgsel på velafprøvede og virkningsfulde indsatser på forskellige niveauer.

Anbefaling 4.A: *Udviklings- og piloteringsarbejdet sker i et tæt samarbejde med en kommune og dens skoler og består af fire konkrete indsatser på forskellige indsatsniveauer og med forskellig organisering.*

- Konkret anbefaler vi udvikling og pilotering af følgende indsatser:
 - Indsats A: Et godt sprogligt miljø i klassen.
 - Indsats B: En almen indsats organiseret som klasseundervisning målrettet ordkendskab.
 - Indsats C: En målrettet indsats for elever med begrænset ordforråd delvist organiseret som "forud-for-undervisning", der knytter direkte an til indsats B.
 - Indsats D: En målrettet indsats for elever med omfattende sprogforståelsesvanskeligheder organiseret i et samarbejde mellem kommunal logopæd og læsevejleder og/eller DSA-vejleder.

Indsats A: Et godt sprogligt miljø i klassen

Et godt og understøttende sprogligt miljø i skolen er målrettet alle elever i klasserummet. Som en ramme for udviklingsarbejdet kan man tage udgangspunkt i tre aspekter, der kendetegner et godt sprogmiljø, og som kan understøtte elever med sprogforståelsesvanskeligheder på tværs af fag (Dockrell et al., 2012):

- **Sprogindlæringsmiljøet.** Her er der fokus på rammerne for sprogindlæring, fx god akustik, tydeligt markerede læringsområder i klassen og tilgængelighed af relevante materialer, som inviterer til fordybelse og sproglige interaktioner.
- **Sprogindlæringsmuligheder.** Her lægges vægt på de muligheder, som læreren skaber for sproglig læring i klasserummet, fx ved at strukturere og rammesætte gruppearbejde eller andre muligheder for deltagelse i strukturerede samtaler mellem lærer og elever eller eleverne imellem. Der er fokus på, at alle børn inkluderes i gruppeaktiviteterne.
- **Sprogindlæringsinteraktioner.** Her lægges vægt på, at læreren anvender tilgange, der understøtter elevens sproglige kommunikation og sprogindlæring, fx ved at læreren sænker sit taletempo og holder pauser i egen tale for dermed at signalere en forventning om, at eleven sprogligt byder ind. Ydermere kan læreren understøtte sit prog visuelt, fx med gestik og billeder.

Flere fund i interviewundersøgelsen taler direkte ind i etableringen af et godt sprogmiljø i klassen og kan således fungere som inspiration for udviklingsarbejdet. De fremmede faktorer for det sproglige miljø i klassen,

skolerne har italesat, oplistes nedenfor. En grundig beskrivelse af de enkelte elementer, inklusive citater fra interviewene, kan findes i delrapport 3, s. 13-18.

- **Sprogindlæringsmiljøet:**
 - Når man overvejer elevernes placering i klasserummet og valg af sidemakker for at modvirke, at eleverne får oplevelsen af at "blive hægtet af" i klasseundervisningen.
 - Når elevernes forståelse aktivt understøttes af visualiseringer i form af:
 - Piktogrammer, der understøtter dagens program og aktiviteter
 - Visualiseringer i klasselokalet, der understøtter aktuelle emner.
- **Sprogindlæringsmuligheder:**
 - Når eleverne gennem gentagelser, genkendelighed og genkommende aktiviteter oplever, at de kan mestre sproget og løse de stillede opgaver.
 - Når lærerne på forhånd vurderer materialernes sværhedsgrad set i forhold til elevernes sproglige niveau samt elevernes forhåndskendskab til opgavetyper. Dette for at sikre, at eleverne kan lykkes med de opgaver, de bliver stillet.
- **Sprogindlæringsinteraktioner:**
 - Når Cooperative Learning-strukturer og makkerarbejde bliver en integreret del af undervisningen, hvilket medfører, at eleverne bliver mere sprogligt aktive og mere deltagende i klassen.
 - Når elevernes forståelse aktivt understøttes af visualiseringer i form af:
 - Visuelt understøttede tekster
 - Sprogkufferter med konkrete genstande og ord, der matcher et aktuelt emne.

Indsats B: En almen indsats organiseret som klasseundervisning målrettet ordkendskab

Der er to hovedårsager til, at vi anbefaler ordkendskabsundervisning som det faglige omdrejningspunkt i udviklingen af en indsats organiseret som klasseundervisning, der skal understøtte elever med sprogforståelsesvanskeligheder:

1. Forskningskortlægningen viser, at der er meget få studier, der har beskæftiget sig med andre aspekter af sprogforståelse end ordforråd, og derfor er det vanskeligt at komme med anbefalinger i forhold til andre sproglige områder. Men når det gælder ordkendskabsundervisning, kan forskningskortlægningen både pege på generelle elementer, der bør tænkes ind i indsatsen, når målet er differentiering, der tilgodeser elever med sprogforståelsesvanskeligheder, ligesom man kan lade sig inspirere af konkrete undersøgelser, der indgår i kortlægningen.
2. Spørgeskemaundersøgelsen viser, at ordkendskab er en sproglig delfærdighed, der er gennemgående i de indsatser, de 14 skoler har beskrevet. Samtidig har ordkendskab en helt afgørende betydning for elevers forståelse af såvel talt som skrevet sprog, og ordkendskabet hos elever med sprogforståelsesvanskeligheder vil ofte være begrænset uanset den bagvedliggende årsag til vanskelighederne (Elbro, 2021). Der er således et oplevet behov for at arbejde med ordkendskab hos elever med sprogforståelsesvanskeligheder i indskoling, men der er mangel på systematiske indsatser, der er velafprøvet i praksis.

I forskningskortlægningen fremhæves fem elementer, der vurderes at være relevante for tilrettelæggelsen af ordforrådsindsatser:

1. Valg af målord til indsatsen
2. Antal møder med målord i indsatsen
3. Fonologi og ortografi som elementer i indsatsen
4. Dialogisk læsning som ramme for indsatsen
5. Supplerende træning på computer/tablet som led i indsatsen.

En sammenfatning af studier, der har beskæftiget sig med de fem elementer, fremgår af delrapport 1, s. 18-20. Vi anbefaler, at disse sammenfatninger samt en nærmere gennemgang af indsatserne i de enkelte studier danner grundlag for udarbejdelsen af indsats 2.

Rammen for fokusgruppintervjuene har ikke åbnet for, at de fagprofessionelle har beskrevet det faglige indhold i indsatserne tilbundsående. Så når det gælder eksempelvis ordkendskab, er det ikke beskrevet i detaljer, hvordan målordene er udvalgt, eller hvor mange gange eleverne møder målordene i undervisningen, ligesom den konkrete opbygning af rammen for dialogisk læsning kun er beskrevet på et overordnet niveau (delrapport 3, s. 26). Men det er oplagt at tænke udviklingen af denne indsats sammen med indsats A, hvor flere elementer vil være relevante at indarbejde i indsatsen, herunder:

- ✓ Visuel understøttelse
- ✓ Gentagelser, genkendelighed og genkommende aktiviteter i undervisningen
- ✓ Tilpasning af undervisningsmaterialernes sværhedsgrad
- ✓ Integrering af CL-strukturer og makkerarbejde i undervisningen.

Derudover vil vi anbefale, at man lader sig inspirere af erfaringerne fra **Skole B** fra kortlægningens interviewundersøgelse, der har konkret erfaring med organisering af en ordforrådsindsats, der går på tværs af klasser og årgange. Væsentlige elementer herfra oplistes nedenfor, mens en nærmere beskrivelse, inklusive citater, fremgår af delrapport 3, s. 15-16.

- Skolen har på tværs af klasserne i indskoling praktiseret at bruge sprogkufferter med konkrete genstande som materiale til ordkendskabsarbejde i klasseundervisningen. Lærerne gennemførte det samme undervisningsforløb fire gange på tværs af klasserne i indskoling.
- Børnehaveklasseledere og lærere oplevede, hvordan undervisningsforløbet blev bedre, efterhånden som de fik erfaringer med at afvikle forløbet i de forskellige klasser.
- Skolen oplever, at der er organisatoriske fordele ved, at lærerne gennemfører et undervisningsforløb på tværs af flere klasser, fx ved at børnehaveklasseledere og lærere kan bruge meget mere tid på forberedelse og løbende justering af deres samlede ordforrådsindsats.

Indsats C: En målrettet indsats for elever med begrænset ordforråd, der knytter direkte an til indsats B

Udgangspunktet for denne indsats er, at forskningskortlægningen peger på, at der er behov for at indtænke mere øvelse, udbyggede forklaringer, andet ordvalg og måske organisering i små grupper, når det gælder ordkendskabsundervisning for elever med sprogforståelsesvanskeligheder. Ligesom forskningskortlægningen peger på, at jo større vanskeligheder, eleverne har, desto mindre udbytte må man forvente, at de får af indsatserne. Vi anbefaler derfor at udvikle en målrettet indsats for elever med begrænset ordforråd, der knytter direkte an til indsats B. Formålet er for det første at give denne elevgruppe mulighed for at arbejde grundigere

med målord fra indsats B og mulighed for at arbejde med supplerende ordmateriale. Og formålet er for det andet at give denne elevgruppe øgede muligheder for aktiv deltagelse og sproglig aktivitet i indsats B. Alt sammen for at højne mulighederne for, at eleverne får et så godt udbytte af den samlede ordforrådsindsats som muligt.

Vi anbefaler, at indsatsen inkluderer "forud-for-undervisning", som tre af caseskolerne i interviewundersøgelsen har erfaring med (delrapport 3, s. 20-21). I interviewundersøgelsen har vi identificeret følgende fremmende faktorer, der knytter sig til denne organiseringsform:

- Det forbereder eleverne til klasseundervisningen og skaber sammenhæng og overførelse mellem det, der foregår i gruppe- og klasseundervisningen.
- Det øger elevernes deltagelsesmuligheder og sproglige aktivitet i den efterfølgende undervisning.
- Det modvirker, at eleverne får oplevelsen af at "blive hægtet af" i klasseundervisningen.

Indsats D: En målrettet indsats for elever med omfattende sprogforståelsesvanskeligheder tilrettelagt i samarbejde mellem kommunal logopæd og læsevejleder og/eller DSA-vejleder

Denne indsats skal ses som en direkte forlængelse af anbefaling 2.A. Nærmere bestemt anbefaler vi at tage udgangspunkt i en gruppeindsats ved **Skole A**, der har iværksat en målrettet indsats for elever med omfattende sprogforståelsesvanskeligheder. Indsatsen varetages af to undervisere, hvoraf den ene er logopæden.

Indsatsen skal imødekomme behovet for, at elever med omfattende sprogforståelsesvanskeligheder modtager undervisning, der er målrettet deres sproglige vanskeligheder, der som tidligere beskrevet vil variere fra elev til elev, afhængigt af hvilke sproglige delkomponenter eleverne har vanskeligheder med. Således skal tilrettelæggelsen af det faglige indhold, intensitet og varighed af indsatsen varetages af det enkelte underviserteam ud fra de konkrete elevers behov. Til at understøtte det arbejde anbefaler vi, at man udvikler en *aktivitetsbank*, så underviserteamet kan trække på ideer fra banken under tilrettelæggelsen af skræddersyede indsatser.

Vi peger på en organiseringsform, hvor tilrettelæggelsen og gennemførelsen af indsatsen sker i et *samarbejde mellem en kommunal logopæd og en læsevejleder og/eller DSA-vejleder*. I interviewundersøgelsen identificerede vi tre fremmende faktorer ved inddragelsen af en kommunal logopæd:

- Logopæden har faglige kompetencer, som både elever i sprogforståelsesvanskeligheder og de fagprofessionelle på skolen profiterer af.
- Eleverne får den faglige og sociale støtte, de har brug for, og de fagprofessionelle kan overføre den viden og de redskaber, de tager med sig, i andre sammenhænge og til andre elevgrupper på skolen.
- Organiseringen støtter overførelsen fra gruppeundervisning til klasseundervisning.

Vi peger derudover på læse- og/eller DSA-vejledere som centrale i indsatsen, da de gennem deres vejlederuddannelse og professionelle virke har viden om og erfaring med bl.a. fortolkning og formidling af test- og evalueringresultater samt vejledning om indhold, metoder og materialevalg i planlægning og gennemførelse af undervisning.

Referencer

- Bishop, D. V. M. (2014). Ten questions about terminology for children with unexplained language problems. *International Journal of Language & Communication Disorders*, 49(4), 381-415. <https://doi.org/10.1111/1460-6984.12101>
- Bishop, D. V. M., Snowling, M. J., Thompson, P. A., Greenhalgh, T., & the CATALISE-2 consortium (2017). Phase 2 of CATALISE: A multinational and multidisciplinary Delphi consensus study of problems with language development: Terminology. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 58(10), 1068-1080. <https://doi.org/10.1111/jcpp.12721>
- Bleses, D., Hvidman, C., Munkedal, S., & Højen, A. (2019). *Elever med svage kompetencer i sprog og læseforståelse. Forskningskortlægning af effektive indsatser, risikofaktorer og sammenhænge med anden læring*. Styrelsen for Undervisning og Kvalitet.
- Bleses, D., Højen, A., Jørgensen, R. N., Jensen, K. Ø., & Vach, W. (2010). *Sprogvurdering af 3-årige (09) - karakteristika og risikofaktorer*. Syddansk Universitet. Center for Børnesprog. http://www.humani-ora.sdu.dk/boernesprog/DK/forsk/doc/E-print_10_2010.pdf
- Christensen, V. T. (2019). *PISA 2018: En sammenfatning*. VIVE. <https://www.vive.dk/media/pure/14477/3610795>
- Dockrell, J., Ricketts, J., & Lindsay, G. (2012). *Understanding speech, language and communication needs: Profiles of need and provision (2012)*. London, UK: Department for Education. <https://www.semanticscholar.org/paper/Understanding-speech%2C-language-and-communication-%3A-Dockrell-Ricketts/dc8a8df8bd623f8830622ba9a8f01c8fe1f42a04>
- Durkin, K., & Conti-Ramsden, G. (2007). Language, Social Behavior, and the Quality of Friendships in Adolescents With and Without a History of Specific Language Impairment. *Child Development*, 78(5), 1441-1457. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2007.01076.x>
- Elbro, C. (2021). *Læsevanskeligheder* (2. udgave). København: Hans Reitzels Forlag.
- Elbro, C., Dalby, M., & Maarbjerg, S. (2011). Language-learning impairments: A 30-year follow-up of language-impaired children with and without psychiatric, neurological and cognitive difficulties. *International Journal of Language & Communication Disorders*, 46(4), 437-448. <https://doi.org/10.1111/j.1460-6984.2011.00004.x>
- emu.dk (2020). *Viden Om – Forebyggelse af afkodningsvanskeligheder*. emu.dk – Danmarks læringsportal. Hentet den 1. november 2021 på: <https://emu.dk/grundskole/forskning-og-viden/viden-om-udgivelser/viden-om-forebyggelse-af-afkodningsvanskeligheder?b=t5-t136-t2128>
- Kuiack A., & Archibald L (2019) Developmental Language Disorder: The Childhood Condition We Need to Start Talking About. *Front. Young Minds*. 7:94. doi: 10.3389/frym.2019.00094
- Norbury, C. F., Gooch, D., Wray, C., Baird, G., Charman, T., Simonoff, E., Vamvakas, G., & Pickles, A. (2016). The impact of nonverbal ability on prevalence and clinical presentation of language disorder: Evidence from a population study. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 57(11), 1247-1257. <https://doi.org/10.1111/jcpp.12573>
- Rogde, K., Hagen, Å. M., Melby-Lervåg, M., & Lervåg, A. (2019). The effect of linguistic comprehension instruction on generalized language and reading comprehension skills: A systematic review. *Campbell Systematic Reviews*, 15(4), e1059. <https://doi.org/10.1002/cl2.1059>

- St Clair, M. C., Pickles, A., Durkin, K., & Conti-Ramsden, G. (2011). A longitudinal study of behavioral, emotional and social difficulties in individuals with a history of specific language impairment (SLI). *Journal of Communication Disorders*, 44(2), 186-199. <https://doi.org/10.1016/j.jcomdis.2010.09.004>
- Stanek, H. (2019). *Inklusion tynder ud blandt tale-hørelærerne*. Folkeskolen.dk. Hentet den 1. november 2021 på: <https://www.folkeskolen.dk/656822/inklusion-tynder-ud-blandt-tale-hoerelaererne>
- Vilien, K. (2020). *Overset sproglig vanskelighed*. Nationalt Videncenter for Læsning. Hentet den 1. november 2021 på: <https://videnomlaesning.dk/aktuelt/nyheder/2020/overset-sproglig-vanskelighed/>